

Leonardas Andriekus tarp konfesijos ir kultūros: asmenybės universalėjimas

DAINIUS SOBECKIS
Nuotraukos iš autoriaus archyvo

ASMENYBĖS BRANDA

Leonardas Andriekus gimė 1914 m. liepos 15 d. Skuodo rajono Barstyčių kaime. Anksti pajuto polinkį dvasiniam darbui ir norą tapti kunigu. Jis mėgdavo vakarais sėdėti ant kalvos, vadinamos Raganos kalnu. Vėliau eilėraštyje „Kitoj buity“ apgailestavo: „Kur, planeta skubi, ko neleidi / Nuo kalvų ilgėliau pažiūrėti / Į saulėtekio tviskantį veidą, / Į saulėlydžio galvą žvaigždėtą“ (*Pasilikau tik dangų mėlyną*, 1991, p. 74). Apgailestavimas sietinas su gana ankstyvu išvykimu studijuoti į užsienį. Jo vaikystę praturtino apsilankymai Žemaičių Kalvarijoje, kuri buvo vos už septynių kilometrų nuo Barstyčių. Anot A. Maceinos, apylinkės bažnyčia ir kelionės į šventąsias vietas pažadina vaiko sieloje bendravimą su Dievu.

Nepriklausomybės pradžioje Lietuvoje pradėjo atsikurti vienuolijos: pranciškonai, marijonai, jėzuitai, saleziečiai. Tai, kaip ir pačios Lietuvos atgimimo banga, veikė ir L. Andriekų. Iš pradžių gal-

Kryžius Andriekų sodybos vietoje Barstyčiuose (Skuodo r.) ir šio kryžiaus fragmentas (informacinė lentelė, kurioje užrašyta: „Šioje vietoje buvo namelis, kuriame gimė ir augo kunigas pranciškonas, poetas Leonardas Andriekus“). Fotografas nežinomas

L. Andriekus
(jau išventintas
į kunigus).
Fotografas
nežinomas

vojo vykti pas marijonus į Marijampolę, bet ta kelionė jam pačiam pasirodė nereali, o tada išgirdo apie atsikuriančius pranciškonus Kretingoje bei steigiamą berniukų gimnaziją. Į gimnaziją L. Andriekus nuėjo pėsčiomis.

1933 m. rudenį L. Andriekus pradėjo mokytis Kretingos pranciškonų gimnazijos penktoje klasėje, o po metų įstojo į vienuolių pranciškonų ordiną, kur gavo Leonardo vardą (tikrasis vardas – Kazimieras). Andriekų giminės istorijoje buvo toks nutikimas: L. Andriekaus teta Magdelė, iš motinos pusės, būdama 16 metų, apako. Ji kartu su seserimi Ona pažadėjo nueiti pėsčiomis į Žemaičių Kalvariją, priėti išpažinties, išvaikščioti kalnus, užpirkti Mišias, o pati Magdelė pasižadėjo visą gyvenimą pašvęsti Dievo garbei. Per Mišias Magdelė praregėjo, o klebonas tai užfiksavo bažnytinėje knygoje su Magdelės ir Onos parašais. Vėliau Magdelė ištesėjo savo pažadą Dievui. L. Andriekus šią istoriją turėjo žinoti ir,

galbūt, tai irgi turėjo įtakos jo pasirinktam dvasininko keliui.

Buvo dar vienas nutikimas, kuris, matyt, taip pat turėjo įtakos jo pasirinkimui. Kartą į Barstyčius atklydo būrėja ir L. Andriekus nuėjo pas ją, norėdamas sužinoti savo ateitį. Būrėja jam išpranašavo, kad jis visą gyvenimą melsis. Pasakojama, kad L. Andriekus išėjo iš būrėjos labai laimingas. Būrėjos pranašystė, Magdelės prarėgėjimas, Žemaičių Kalvarijos atlaidai – visa tai ir skatino L. Andriekų pasirinkti dvasininko kelią.

Kretingos pranciškonų gimnazijoje L. Andriekui gana neblogo sekėsi kalbos ir literatūra, prasčiau – tikslieji mokslai. 1937 m. vasarą būrys klierikų iš Kretingos pranciškonų vienuolyno buvo išsiųstas į užsienį. L. Andriekus pateko į antrąją emigracijos bangą (pagal nusistovėjusią periodizaciją, tai XX amžiaus 3–5 dešimtmetis). Jam buvo sunku palikti gimtąjį kraštą – Barstyčius, Žemaitiją, Lietuvą. Jis pamena, kad 1937 m., išvykstant iš Lietuvos ir paliekant mistiškiausią pasaulyje žemę Žemaitiją, slėgė liūdesys.

L. Andriekui buvo parinkta seminarija Austrijoje. Amžinuosius įžadus davė 1938 m. rugsėjo 26 dieną. 1937–1939 m. studijavo teologiją Švace prie Insbruko (Austrija). Karui prasidėjus ir uždarius seminariją – Jugoslavijoje, vėliau – Italijoje, kur 1940 m. birželio 29 d. Milane buvo įšventintas kunigu. Nuo 1941 m. trejus metus Romos Šv. Antano universitete studijavo Bažnyčios teisę ir čia gavo teologijos daktaro laipsnį už disertaciją „De iure minorennium in iure romano et ecclesiastico“ („Nepilnamečių baudimas romėnų ir Bažnyčios teisėje“). Prieš išvykdamas į JAV, L. Andriekus Italijoje beveik pusę metų buvo Emilijos Redžo stovyklos lietuvių tremtinių kapelionu, kur jis rūpinosi lietuvių pabėgėliais. 1946 m. kovo 20 d., praėjus keturiems mėnesiams po paskyrimo į kapeliono pareigas, L. Andriekus gavo nurodymą vykti į Maino valstijos (JAV) Greeno kaimelyje esantį pranciškonų vienuolyną.

TARNYBINĖ VEIKLA

L. Andriekus vadovaujamą darbą pradėjo dirbti 1964 m., sulaukęs penkiasdešimties metų amžiaus. Jis 1964–1970 m. buvo lietuvių pranciškonų provincijolas (katalikų vienuolių ordino provincijos viršininkas, kuriam pavaldūs keli vienuolynai), Šv. Antano pranciškonų gimnazijos rektorius.

Lietuvių pranciškonų Šv. Kazimiero provincijoje paskirtas naujas provincijolas automatiškai tapdavo Šv. Antano gimnazijos rektoriumi, kadangi ji būdavo tiesioginėje provincijolo žinioje. Šv. Antano gimnazija veikė nuo 1956 m. iki 1969 m. Gimnazija atidaryta rugsėjo 12 dieną. Atidarymo laikas truputį neįprastas, nes Lietuvoje mokslo metų pradžia būna rugsėjo 1-oji. Galbūt tai susiję su tuo, kad buvo suvėluoti gimnazijos paruošimo mokslo metams darbai. Gimnazijos įkūrėjai buvo pranciškonai, o pati gimnazija specialiai įkurta lietuviams berniukams. Mokyklos tikslas buvo auklėti ir mokyti jaunimą lietuviybės dvasioje. Tikėtasi, kad dalis auklėtinių vėliau taps pranciškonų vienuoliais, tačiau per 14 gimnazijos veiklos metų joje neatsirado nė vieno kandidato tapti vienuoliu.

JAV lietuvių diasporoje pokario metais jaunimas silpnai mokėdavo lietuvių kalbą. 1956 m. įsteigus Šv. Antano gimnaziją Kennebunkporte, kuriai dešimt metų vadovavo L. Andriekus, šios problemos čia beveik neliko. Daugelis šią gimnaziją lankiusių auklėtinių dar buvo gimę lietuvių pabėgėlių stovyklose, o ten lietuvių kalba buvo puoselėjama, tad jie gimtąją tėvų kalbą dar mokėjo pakankamai gerai. Tačiau gimnazijai perkopus į antrąjį dešimtmetį, lietuvių

L. Andriekus Emilijos Redžo stovykloje su jaunavedžiais Tamošaičiais. Fotografas nežinomas

kalbos mokėjimo problema buvo vis labiau aktuali, nes į gimnaziją atvykdavo tokių mokinių, kurie nebemokėdavo arba labai blogai mokėdavo lietuvių kalbą. Bendrauti su jais reikėdavo anglų kalba, nes tik šia kalba jie tarp savęs bendraudavo.

Gimnazijoje būdavo ir įdomesnių bei linksmesnių dalykų. Čia veikė daug įvairiausių būrelių: žurnalistų būrelis, choras, dramos klubas, tautinių šokių ansamblis bei savo laimėjimais garsi krepšinio komanda.

BENDRADARBIAVIMAS PERIODINĖJE SPAUDOJE

L. Andriekus, dar gyvendamas Lietuvoje, kad ir labai trumpai, bet bendradarbiavo su „Šv. Pranciškaus varpelio“ leidėjais, o 1948–1952 m., jau gyvendamas JAV, buvo „Šv. Pranciškaus varpelio“ redaktorius. Šio leidinio leidybą atnaujino lietuviai pranciškonai. Tolimesnis L. Andriekaus bendradarbiavimas su „Šv. Pranciškaus varpeliu“ prasidėjo palikus Lietuvą ir išvykus studijuoti į užsienį, nors ir ne iš karto. Studijuodamas Austrijoje ir Jugoslavijoje, jis nebendradarbiavo su spauda. Išeivijos periodinėje spaudoje savų

(Nukelta į 66 p.)

Pranciškonai Kennebunkporte. Pirmas iš dešinės L. Andriekus. Fotografas nežinomas

(Atkelta iš 65 p.)

tapo gyvendamas Italijoje. Čia jis trumpai, iki išvykstant į JAV, buvo Italijoje leisto mėnesinio žurnalo „Lietuvių balsas“ redkolegijos narys.

L. Andriekaus straipsnių tematika minėtuose leidiniuose buvo įvairi. Būtų galima

išskirti straipsnius religinėmis, literatūrinėmis, kultūrinėmis, politinėmis bei lietuviybės puoselėjimo temomis, kurias galima skirstyti į potemes. Literatūros potemėse dominavo užsienio autorių kūrinių pristatymai, pasisakymai literatūrinės kūrybos atžvilgiu; kultūrinėse potemėse dominavo dailėyriiniai straipsniai, tačiau pasitaikydavo teatrologinių, kultūros apžvalgų, įvairių suvažiavimų informacinių tekstų bei kitų straipsnių. Politinėse potemėse būtų galima išskirti tekstus apie valstybinių švenčių minėjimus, politikos apžvalgos straipsnius. Atstovaudamas tam tikrą socialinį luomą – dvasiškiją – jis pirmiausia pradėjo rašyti straipsnius religine tema, tačiau netrukus paraleliai pradėjo spausdinti straipsnius ir lietuviybės, tremtinių gelbėjimo tematika. Jau vėliau, vis labiau įsijungdamas į JAV visuomeninį ir kultūrinį lietuvių išeivių gyvenimą, jis pradėjo rašyti straipsnius ir literatūros, kultūros bei politikos temomis.

L. Andriekus žurnalą „Aidai“ redagavo nuo 1980 m. ketvirto numerio iki 1991 m. pabaigos. Iki to laiko žurnalo redaktoriaus pareigas ėjo dr. Juozas Girnius. Jis būtų ir toliau vadovavęs „Aidams“, tačiau iš redaktoriaus pareigų pasitraukė dėl ligos.

1949 m. rudenį žurnalą „Aidai“ perėmė nauji leidėjai – lietuviai pranciškonai, kurie ir finansavo paskutiniuosius du leidinio numerius, dar išėjusius Vokietijoje. Amerikos

pranciškonų veikla buvo glaudžiai susijusi su „Aidais“. 1949 m. spalio 4 d. J. Girniui tarpininkaujant pranciškonai perėmė „Aidų“ leidybą. L. Andriekaus teigimu, broliai pranciškonai, tik pradėję leisti žurnalą, stengėsi palaikyti kontaktą su didele dalimi lietuvių išeivijos atstovų, ir tai turėjo didelės reikšmės „Aidų“ leidybos procese. L. Andriekus visą leidybos laikotarpį buvo „Aidų“ leidėjų įgaliotinis žurnalo reikalams. „Aidus“ perkėlus į JAV, L. Andriekus tapo jo techniniu redaktoriumi, vėliau rūpinosi „Apžvalgos“ skyriumi, buvo žurnalo „Naujasis židinys-Aidai“ atstovu išeivijoje. Jis priimdavo prenumeratą Kennebunkporte (JAV), iš užsienyje gyvenančių asmenų.

„Aidams“ įžengiant į penkiasdešimtmetį L. Andriekus džiaugėsi, kad JAV buvo nemaža dalis Lietuvos kultūrininkų. Anot jo, „Aidai“ nebūtų galėję tiek ilgai gyvuoti išeivijoje, jeigu toks žymus rašytojų, mokslo bei meno žmonių būrys per karą nebūtų pasitraukę iš tėvynės. Tai nėra džiūgavimas, kad daugeliui kultūros žmonių teko palikti tėvynę, tačiau džiaugsmas, kad per savo pasitraukimą, išeivijoje jie nuveikė žymiai daugiau, nei būtų galėję padaryti pavergtoje Lietuvoje.

„Aidų“ leidybos paskutiniaisiais metais L. Andriekus kaip redaktorius vienas rūpinosi žurnalo leidybos reikalais. Jis turėjo nuolatinių bendradarbių, tačiau jie, turėdami užsiimti kitais darbais, rašydavo ir kurdavo tik poilsio valandomis, t. y. po darbo. Nebuvo lėšų autoriams už straipsnius mokėti.

XX a. 9 dešimtmecio pradžioje sumažėjo „Aidų“ senųjų bendradarbių skaičius, o naujų ir jaunų asmenybių, rašančių į šį žurnalą, atsiradavo labai retai. Bendradarbių dažniausiai sumažėdavo jiems mirus arba labai susenus, retesniais atvejais – baigus bendradarbiavimą su „Aidais“ dėl kokių nors kitų asmeninių priežasčių.

1985 m. L. Andriekus užsimindavo apie bendradarbių trūkumą. Jis tada manė, jog šios problemos neliktų, jei „Aidams“ vadovautų jaunas redaktorius, kuris galėtų aplink save suburti jaunų bendradarbių ratą. Apgailestaudavo, kad tokio asmens vis nepasisekdavo surasti.

„Aidus“ perėmus pranciškonams, jie iki 1980 m. buvo pradėti leisti dešimt kartų per metus. Minėtais metais (iki 1986 m.) „Aidai“ buvo leidžiami šešis kartus, o nuo 1986 m. – tik keturis kartus per metus. Žurnalo numerių retėjimą taip pat lėmė mažėjantis bendradarbių skaičius ir prenumeratorių stoka. 1991 m. ketvirtasis „Aidų“ nu-

Šv. Antano gimnazija Kennebunkporte. Pirmas iš kairės L. Andriekus. Fotografas nežinomas

meris buvo paskutinis, prieš jam susijungiant su „Naujuoju židiniu“. Paskutiniojo numerio išanginiame žodyje L. Andriekus rašė:

„Šis „Aidų“ numeris Amerikoje yra jau paskutinis. Leidėjai ir redaktorius atsisveikina su šio žurnalo prenumeratoriais, bendradarbiais ir rėmėjais – atsisveikina be ašarų, bet su džiaugsmu, kad štai jau Lietuva nepriklausoma, „Aidų“ leidimo žygis laimingai atliktas, jo ateitis tėvynėje užtikrinta. Belieka tik nuoširdžiai dėkoti visiems „Aidų“ bičiuliams, o naujiems jungtinio žurnalo leidėjams linkėti dangiškos globos laisvoje tėvynėje“¹.

„Aidų“ tematika nepasikeitė ir L. Andriekui tapus redaktoriumi. Toliau buvo išlaikoma, puoselėjama ir visai skatinama visuomeninio, literatūros ir religinio skyriaus veikla.

L. ANDRIEKUS – LIETUVIŲ RAŠYTOJŲ DRAUGIJOS PIRMININKAS

L. Andriekus Lietuvos rašytojų draugijai pirmininkavo 1970–1980 metais. Jis pakeitė iki to laiko pirmininkavusį A. Baroną, kuris minėtas pareigas ėjo penkerius metus. Tai buvo įdomūs veiklos metai, nes teko rūpintis Lietuvos rašytojų draugijos literatūrinėmis premijomis, jų finansinėmis paieškomis, įteikimo iškilėmis, jau Anapilin išėjusių rašytojų raštų leidimu, metiniais rašytojų suvažiavimais, ryšiais su JAV bei kitų šalių rašytojais.

1969 m. lapkričio 18 d. buvo išrinkta nauja Lietuvos rašytojų draugijos vadovybė. Joje pareigomis pasiskirstyta taip: pirmininkas – L. Andriekus, vicepirmininkas – A. Landsbergis, sekretorius – L. Žitkevičius, išdininkas – J. Jankus, valdybos narė – N. Mazalaitė. Ši valdyba dirbo net tris kadencijas, arba kaip pats L. Andriekus sako, net tris „trimečius“, vadovaudamasi S. Santvaro parašytais įstatais, kurie buvo priimti 1947 m. rašytojų suvažiavime Augsburgėje ir kuriais ji vadovavosi iki minėtų metų. Lietuvos rašytojų draugijos įstatai pirmą kartą išleisti atskiru leidiniu 1972 m. Tai padarė L. Andriekus, pirmininkaudamas LRD, o įstatus išspausdino pranciškonų spaustuve.

BENDRADARBIAVIMAS SU DAILININKAIS IR JŲ KŪRYBOS PUOSELĖJIMAS

Pranciškonai JAV buvo kultūros ir meno puoselėtojai. Pirmiausia jie meno kūrinius pradėjo kaupti vienuolynuose bei administraciniuose savo pastatuose. Vėliau meno kūriniai buvo eksponuojami Šv. Antano gimnazijoje, taip keliant gimnazistų lietuviybės dvasią. Čia ant koridorių, valgomųjų, klasių ir koplytėlių sienų kabėjo lietuvių dailininkų kūriniai. L. Andriekus pranciškonų vienuolių entuziazmą menui apibūdina kaip dvasinę sritį, kuri žmogų kelia į Dievą. Pristatydamas vienuolių sukauptą lietuvių išveivų meno paveldą, L. Andriekus yra pasakęs:

„Nuvažiavę į Kennebunkportą, išvysite lietuvių dailininkų bei architektų sukurtas šventoves, monumentus, paveikslus, kabančius vienuolyne ir vasarvietėje. Panašiai ir Brooklyne: tiek Kultūros židinyje, tiek vienuolyne pilna paveikslų ir daugiausia aukšto lygio – iškilų dailininkų, kurie galėtų rengti parodas arba jas rengia New Yorko miesto galerijose. Lyg to neužtektų, dar yra čia specialiai dailės ir skulptūros galerija, o žurnale „Aiduose“ skelbiamos meno paveikslų nuotraukos, gvildinama lietuvių dailininkų kūryba. Panašiai ir Čikagoje. Ten Jėzuitų globoje įsteigta Čiurlionio vardo galerija, kurioje nuolat rengiamos parodos. Pastatai gi tiek Jaunimo

L. Andriekus su dailininku Alfonsu Dargiu Rochesteryje. Fotografas nežinomas

centro, tiek Marijono vienuolyno yra sukurti ir pastatyti lietuvių architektų. Taip pat meniškais vitražais bei skulptūromis išpuoštas ir jų vidus. Neatsilieka nė Nekalto prasidėjimo seselės – ir jų koplyčia lietuvių dailininkų darbas, ir jų vienuolyno sienos išpuoštos žymių lietuvių dailininkų paveikslais“².

L. Andriekus artimai bendravo su kraštiečiu, iš Giršinių kaimo kilusiu dailininku Adomu Galdiku. Buvo susidraugavęs ir su Viktoru Vizgirda, lankydamo jo studiją, o jo parodas aptardavo „Aiduose“. Leonardą Andriekų įkvėpė ir Telesforas Valius, iliustravęs beveik visas jo knygas. Bendravo ir su kitais dailininkais: Antanu Mončiuimi, Alfonsu Dargiu, Kazimieru Žoromskiu, Petru Kiaulėnu, Vytautu Kazimieru Jonynu, Viktoru Petravičiumi, Vytautu Ignu, Jonu Rimša, Vytautu ir Aleksandra Kašubomis bei kitais. L. Andriekus buvo įsitikinęs, kad bet kuris rašytojas turėtų bendrauti su kitų sričių menininkais – dainininkais, muzikais, aktorais, dalintis su jais savo kūrybos vaisiais.

Anot L. Andriekaus, susiduriama su gana keista ir įdomia apraška išveivijos kultūriniam gyvenime: lietuviai vienuoliai tapo meno globėjais, mecenatais, galerijų steigėjais. Šį dalyką L. Andriekus aiškina tamsių viduramžių reakcija prieš paveikslus, kurią Bažnyčia vis dėlto įveikė. Ir ne tik tai. Dailininkas V. Vizgirda primena, kad viduramžiais vienuolynai būdavo tarsi muziejai, kuriuose telkdavosi bibliotekos, meno galerijos ir kt. Plėtodamas šią mintį, L. Andriekus rašo:

„Kultūros židinyje gi apima pranciškonų vienuolyną, koplyčią, lituanistinę biblioteką, koncertų, pobūvių bei susirinkimų sales, kultūros žurnalo „Aidų“, savaitraščio „Darbininko“ redakcijas bei administracijas ir Pranciškonų spaustuve. Jos ribose veikia taip pat Lietuvos Informacijos bei Religinės Šalpos centras. [...] Galerija savo estetinė galia ne tik pajvairina bei praturtina, bet ir savotiškai gaivina lietuvišką veiklą“³.

Įvairių dailininkų kūriniais yra papuošti visi lietuvių pranciškonų vienuolynai JAV ir Kanadoje. Daugiausiai meno kūrinių kabo Kennebunkporto vienuolyne ir vasarvietėje. Taip pat jų gausu Toronto Priskėlimo parapijos pastate, kur atskirai įrengta parodų salė.

Apibūdinamas A. Dargio kūrybą, L. Andriekus rašo: „Dargis į (Nukelta į 68 p.)

L. Andriekus su JAV užsienio reikalų ministru E. Maske 1980 m. Fotografas nežinomas

(Atkelta iš 67 p.)

lietuvių tapybą įnešė didžiųjų modernaus meno pirmūnų Klee, Picasso, Brako ir kiek Miro dvasios. Tai ne sekimas. Tai savitas kubizmo srovės tęsimas mūsų dailėje. [...] Dargis mums įdomus ir tuo, kad savo tapybinėm formom artėja prie skulptūros. Tai tikra kubizmo srovės savybė⁴. Pristatant V. Igno kūrybą, L. Andriekui

atrodo, kad šis menininkas visą savo dėmesį sutelkė į tautodailę – kultuves, varpstes, rankšluotines, skrynias, kryžių puošmenas – visa tai jis iškėlė į modernios kūrybos aukštį.

LIETUVIŠKOS KULTŪROS PROBLEMŲ SPRENDIMAI

L. Andriekus lietuviškąjį tautiškumą siejo su krikščioniškuoju dvasingumu. Be krikščionybės nebūtų nė lietuviybės. Todėl jam ypač skaudu būdavo matyti, kad jaunuoliai lietuviai nenori stoti į vienuolijas, tapti vienuoliais ar kunigais. Čia jis matė lietuvių tautos problemą. Jis tai aiškino kaip dvasinės krizės ženklą, kuri ištiko Lietuvą ir jos išeivijos jaunimą, nepajėgiantį savo tautai duoti nei vienuolių, nei kunigų.

Gindamas Lietuvos, taip pat ir Latvijos bei Estijos interesus, L. Andriekus, atlikdamas LRD pirmininko funkcijas, rašo laišką Australijos ministrui pirmininkui Gough Whitlam, kaltindamas Australijos poziciją Baltijos valstybių atžvilgiu:

„Jūsų dokumente teigiama, kad, pavyzdžiui, Sovietų Sąjungos „veiksminga jurisdikcija“ Baltijos šalyse veikia ir po 30 metų. Žodis „jurisdikcija“, kaip jūs gerai žinote, yra susijęs su „teise“ ir „teisėmis“. Tačiau tai, ką šiandien Baltijos šalyse daro Sovietų Sąjunga nėra „jurisdikcija“, bet tankų, karių, žvalgų ir žandarų invazija. Tarptautinis nusikalstamumas dėl Baltijos šalių įtraukimo, vykdamas Stalino-Hitlerio paktą, šiandien netapo labiau „teisėtas“ arba „teisiškas“, nei tai buvo prieš 30 ar 33 metus.

Mes tikimės, kad Jūsų Vyriausybė pripažins šią sunkią klaidą ir atlygins žalą⁵.

Lietuviškosios kultūros problematika L. Andriekui siejasi, pirma, su lietuviškos knygos išsaugojimu bei puoselėjimu išeivijoje, antra, valstybinių švenčių minėjimu ir šventimu, ir, trečia, dvasiškojo luomo puoselėjimu.

Kalbėdamas apie lietuvių kultūrinės problemas, L. Andriekus jas skirsto į tris grupes – religines, jaunimo ir spaudos. Religines problemas būtų galima grupuoti į potemes apie netikėjimą, nenorą tapti dvasininku bei religinės literatūros minimalų poreikį. Jaunimo problematika siejama su nemoraliais filmais bei nesantuokiniu seksu. Lietuviško spausdinto žodžio problematika, anot jo, susijusi su to žodžio neskaitymu ir nepuoselėjimu. Čia L. Andriekus skiria dvi potemes: periodinė spauda ir lietuviška knyga.

Lietuviškos knygos puoselėjimas taip pat susidurdavo su problemomis, kurias reikėjo spręsti. Vėlgi, atsižvelgiant į emigracijos situaciją, kuri beveik sustojo ties antrąja emigracijos banga, galima kalbėti apie sunkią lietuviškos knygos dalią. „Jeigu nebegalima parduoti nė kelių šimtų egzempliorių literatūrinės knygos; jeigu nebegalima universitetinio išsilavinimo lietuviui įsiūlyti užsiprenumeruoti kultūros žurnalo; jeigu savaitinė ir dienraštinė spauda nebegali išsilaikyti iš prenumeratos – kaip iš viso įmanoma besnekėti apie kokią kultūrinę pažangą?⁶“.

KŪRYBINIS PALIKIMAS

L. Andriekus iš viso išleido septynis rinkinius lietuvių kalba: „Atviros marios“ (1955), „Saulė kryžiuose“ (1960), už kurių 1961 m. buvo apdovanotas Lietuvių rašytojų draugijos premija, „Naktigonė“ (1963), „Po Dievo atspaudais: Vytauto didžiojo godos“ (1969), „Už

L. Andriekus Vilniaus katedroje 1989 m. rugsejo 17 d. A. Žičiūno nuotrauka

vasaros vartų“ (1976), „Atmink mane, Rūpintojėli“ (rinkinio „Saulė kryžiuose“ antroji versija, 1985), „Balsai iš anapus“ (1988) – šis rinkinys Ateitininkų Federacijos poezijos konkurse, paskelbtame Lietuvos krikšto 600 metų jubiliejui paminėti, laimėjo pirmąją vietą; vieną rinktinę lietuvių kalba: „Pasilikau tik dangų mėlyną“ (1991), du rinkinius anglų kalba: „Amens in amber“ (1968), „Eternal dream: Selected poems“ (1980). Apie angliškąjį L. Andriekaus eilėraščių vertimą „Ruduo“ labai palankiai yra atsiliepęs Ch. Angoffas. Jo manymu, tai vienas geriausių eilėraščių apie rudenį, parašytų per pastaruosius penkiasdešimt metų.

Atsiliepdamas apie „Saulę kryžiuose“ L. Andriekus prisimena gimtąją Žemaitiją, kaip teko ją palikti, Antrojo pasaulinio karo peripetijas, visas nuotaikas, kurios buvo sutelktos rinkinio eilėraščiuose. Anot autoriaus, „eilėraščiuose laiko ribos sudyla, praeitis su dabartimi ir ateitimi suskamba. Visa knyga tampa lyg vienu eilėraščiu. [...] I visa tai atsizvelgiant, rinkinys „Saulė kryžiuose“ nebelaikytinas autentišku ir, kaip juodraštinė medžiaga, niekur nebenaudojamas“⁷. „Saulė kryžiuose“ buvo sudaryta iš 107, o „Atmink mane, Rūpintojėli“ – iš 89 eilėraščių. Kai kurių eilėraščių buvo atsisakyta, kiti pataisyti ar papildyti. Rinkinį „Atmink mane, Rūpintojėli“ lietuvių filosofas ir poetas A. Macėina išpeikė, aiškindamas, kad jame ryškiai matomas lyrinis ir teologinis dualizmas.

L. Andriekaus kūrybiniame palikime matome dvi istorinės tematikos poezijos knygas: „Po Dievo antspaudais: Vytauto Didžiojo godos“ (1969) ir „Balsai iš anapus“ (1988). Pats L. Andriekus „Po Dievo antspaudais“ laikė silpniausiu savo eilėraščių rinkiniu. Tai, anot jo, buvęs perėjimas į istorinę tematiką, tačiau jis savo siekiamam tikslui lietuvių literatūroje pavyzdžių neturėjęs. Beveik tuo pat metu istorinę tematiką savo poezijoje pasitelkė ir K. Bradūnas, pats supeikęs rinkinį „Po Dievo antspaudais“, minėdamas, kad autorius nuėjo šunkeliais, knygos ne tik nerecenzavo, bet net nepaminėjo „Draugo“ kultūriniame priede. Vėliau K. Bradūnas savo istorinės tematikos rinkinį atsiuntė L. Andriekui. Jį perskaitęs L. Andriekus pasveikino K. Bradūną, nes eilėraščiai tikrai buvo geri, o savo eilėraščių rinkinį „Balsai iš anapus“, nors parašytą panašiu laiku, paskelbė tik po 19 metų.

Kalbant apie išėivijos rašytojų kūrybą, ją galima nagrinėti literatūrinės kartografijos būdu.

Kas yra literatūrinė kartografija? Kartog-

rafija – tai žemėlapių braižymas. Esminis žemėlapių dalykas – šiaurės kryptis. Literatūrinės kartografijos esminiu dalyku galima laikyti galią, jėgą (*power* – anglų k.). Tai paaiškina J. Hawthornas, skirdamas dvi galios sampratas. Viena jų teigia, kad galia naratyvo teorijoje subjektui leidžia arba neleidžia pasiekti savo objektą; kita – kad literatūra dažnai kontroliuojama cenzūros, kadangi gali mesti iššūkį valdžiai.

L. Andriekaus poezijoje Lietuva įvardijama kaip kryžių šalis, Rūpintojėlio rūpestis, Kristaus graudulio vieta. Jis konstatuoja, kad Kristus aplankė daug pasaulio šalių, bet tarp jų nerado nė vienos, „Kur naktis taip vėlai užmigdytų šilus, / Tiek nuskęstų žvaigždžių vakare tvenkiniuos“ (*Atviros marios*, 1955, p. 58).

Du dažniausiai pasitaikantys vietovardžiai L. Andriekaus poezijoje yra vandens telkiniai Nemunas ir Baltija. Jie glaudžiai tarpusavyje susiję, nes Nemunas įteka į Kuršių marios, kurios susijungia su Baltijos jūra. Baltijos jūra palyginama su Genezaretu ežeru: „Čia ne ūmus Genezaretas, / Kurio per audrą žingsniavai, – / Čia mano įlanka...“ (*Atmink mane, Rūpintojėli*, 1985, p. 116).

L. Andriekaus poezijoje rašoma ir apie Kryžių kalną. Kalbėdamas apie Kristaus kančios vietą, autorius prisimena Kalvarijos kalną: akcentuojamas „Palaiminimų kalnas“ ir „Aštuonių palaiminimų“ kalnas. Taboro kalnas yra laikomas žemės bamba. Kalvarijos kalva dar kitaip yra vadinama Golgota. Tai šventasis kalnas, kuris yra pasaulio centre. Ties juo susitinka Dangus ir Žemė. L. Andriekus rašo, kad „yra tarp žemės ir dangaus ryšys...“ (*Atviros marios*, 1955, p. 21). Minimą ryšį galima apibūdinti kaip šventą kalną. Siedamas Golgotą ir Kryžių kalną, L. Andriekus mini didžiausią akmenį Lietuvoje, esantį Barstyčių kaime, ant kurio galima prisėsti keliaujant link Emauso miesto per Kryžių kalną šalia Šiaulių: „Keliadamas į Emaus miestą, / Mano tėviškėje nepamiršk sustoti. / Rasi ten didžiausią akmenį sau atsisėsti, / Kaip karaliaus sostą“ (*Už vasaros vartų*, 1976, p. 8).

Veprių miestelio teritorijoje yra du pilialiniai: netoli Šventosios ir Cedrono upelio esantis Slabados bei miestelio centre. Dar viena ypatinga vieta – Cedrono upelis. Jis tyvuliuoja Veprių Kalvarijų kelyje. Tikima, kad jo vanduo turi gydomųjų galių. Žmonės čia prausiasi, per Sekmines brenda basomis ir keliais, vandenį semia į indus ir vežasi namo. L. Andriekus taip rašo apie Kedroną: „Matau per Cedrono upelio lieptą / Su

L. Andriekaus knygos „Saulė kryžiuose“ viršelis (knyga 1961 m. apdovanojama Lietuvos rašytojų draugijos premija)

stigmom einančias minias“ (*Atviros marios*, 1955, p. 93). Kedrono slėnis yra tarp Alyvų kalno ir Jeruzalės senamiesčio sienų. Nuo Alyvų kalno pasiekiami Getsemanės sodai, kur Kristus meldėsi paskutinį vakarą ir buvo išduotas. Į kairę nuo Alyvų kalno plyti gilus Kedrono slėnis, kuriame, anot Šv. Rašto, įvyks paskutinis teismas. Mėgiama tiek žydy, tiek musulmonų mirusiųjų laidojimo vieta. Kedrono slėnis dar kitaip vadinamas Juozapato slėniu. L. Andriekaus eilėraščių subjektas pataria Viešpačiui teismo dieną nebūti rūščiam, pritildyti savo trimitus, kad „nesakytų minios Juozapato slėnyje: / Antai, kaip rausta nusidėjėliai, / Kuriuos Tu numylėjai!“ (*Atmink mane, Rūpintojėli*, 1985, p. 68).

L. Andriekaus visas gyvenimas yra susijęs su gyvenamosios vietos keitimu. Tai atsispindi ir jo poezijoje, nes ten braižomi daugialypiai žemėlapiai. Jam nesvetimas Lietuvos žemių braižymas, susietas su etninės Palestinos žemėlapiu. Jo paties nesavonoriška tremtis atsiskleidžia poezijoje, siejant lietuvių ir izraelitų tautos likimus. Tai ryškiai parodoma sutapatinant vietovardžius: Golgota – Kryžių kalnas, Kedrono slėnis – Cedrono upelis, Baltijos jūra – Genezaretu ežeras. Andriekaus poezijoje slypi tremties ir savos žemės praradimo jausmas.

GYVENIMO SAULĖLYDYJE

Gimtinėje L. Andriekus pirmą kartą lankėsi 1989 m. rugsėjį. Barstyčių bažnyčioje aukojo Šv. Mišias, dalyvavo Skuode vyku-

(Nukelta į 70 p.)

L. Andriekus Barstyčių parapijos procesijoje. Fotografas nežinomas

(Atkelta iš 69 p.)

siame literatūros vakare. Taip pat keliavo po Lietuvą susitikdamas su skaitytojais, lankydamas šventas ir lankytinas Lietuvoje vietas: Kryžių kalną, Aušros vartus, Trakus, įvairias bažnyčias. Aukojo Šv. Mišias Vilniaus arkikatedroje, kur pasakė pamokslą ir skaitė savo eiles. Susitikinėjo su pranciškonais Lietuvoje, lankėsi Kauno ir Telsių kunigų seminarijose.

Antrą kartą į tėviškę atvažiavo 1993 m. spalio 23 dieną. Tada Barstyčiuose pasakė pamokslą apie pranciškonų veiklą išeivijoje ir jų atgimimą Lietuvoje. Pasidžiaugė, kad antrą kartą grįžo gimtinėn ir apgailėstavo: „Jūs gal ne visi žinote, kad svetur išgyvenau beveik 60 metų. [...] Bet man pačiam keista, kad ir po tiek metų gimtojoje Barstyčių parapijoje nesijaučiu svetimas. Mane visi priėmė gražiai, maloniai, nuoširdžiai. Mat, ir gyvendamas svetur, aš savo atminimuose išlaikiau gyvą šią bažnytėlę, kurioje esu krikštytas, sutvirtintas ir tarnavęs Mišioms; tuos žmones, kuriuos artimai pažinau bei mylėjau, tą miestelį, kuriame praskrido mano vaikystės dienos ir pagaliau tas kapines, kuriose ilsisi tėvai ir beveik visi mano amžiaus žmonės“⁸.

L. Andriekus Lietuvos rašytojų sąjungos rūmuose. Fotografas nežinomas

Antrojo apsilankymo metu L. Andriekus dalyvavo rašytojų susirinkime Vilniuje, kur pasakė gana ilgą prakalbą ir skaitė savo kūrybą. Prakalboje džiaugėsi galėdamas atvykti į laisvą Lietuvą, ko negalėjo padaryti per beveik 60 metų, praleistų užsienyje. Labai poetiškai išreiškė savo džiaugsmą: „Tikrai jaučiuosi toks laimingas, dar sykių kojom palietęs savo gimtąją žemę, o širdimi – visą tautą su didinga bei paslaptinga istorija, dar neišskleistais kūrybiniais žiedais, dar neišgiedotais poezijos posmais...“⁹. Jis prisiminė, kad kai pirmą kartą buvo atvykęs prieš kelerius metus, tuomet Lietuva dar buvo po okupacijos priespauda, tačiau dabar jau laisva, nepriklausoma ir atsikračiusi svetimos kariuomenės priespaudos.

L. Andriekus nuo 1992 m., kai baigė redaguoti „Aidus“, apsigyveno Kenenbunporto vienuolyne. Jame ir praleido likusią gyvenimo dalį, išskyrus tuos du paskutiniuosius metus iki mirties, kai sunkiai sirgo. Iš pradžių sergantį jį broliai slaugė vienuolyne, tačiau vėliau jis buvo pervežtas į Šv. Andriejaus salugos namus Bideforde, o paskutinį pusmetį, iki iškeliaujant amžinybėn, praleido Matulaičio slaugos namuose Putname.

Planavo dar kartą apsilankyti Lietuvoje, tačiau į Lietuvą gyventi taip ir nebegrįžo. L. Andriekus mirė Brookline 2003 m. gegužės 19 dieną. Palaidotas taip pat Brooklyne, Šv. Jono kapinėse, Middle Willage pranciškonų sklype.

Savo autobiografijoje L. Andriekus yra rašęs, kad norėtų, jog ji būtų padėkos himnas Dievui už džiaugsmo ir skausmo malonę. Autobiografiniame tekste ne kartą minimas Dievas, Apvaizda ar Visagalis, pabaigoje įgauna Aukščiausiojo titulo. Iš autobiografinio teksto matyti, kad viso gyvenimo esmė L. Andriekui buvo Dievas.

APIBENDRINIMAS

Visa L. Andriekaus gyvenimiška veikla rodo jo asmenybės universalumą nuo konfesinių link kultūrinių dalykų. Tačiau religiniai ir kultūriniai dalykai ėjo paraleliai, papildydami vienas kitą. Jo asmenybėje atsispindi krikščioniškasis universalizmas. L. Andriekus buvo atviras visuomenei, jos problemoms, galimiems problemų sprendimo būdams. Vis labiau savo asmenybę orientuodamas į kultūrinius dalykus, L. Andriekus dar labiau puoselėjo savo dvasiinį pašaukimą.

Galima teigti, kad dvylikos metų laikotarpis, kai jis buvo Lietuvos rašytojų draugijos pirmininku ir ėjo „Aidų“ vyr. redaktoriaus pareigas, glaudžiai susijęs su jo tarnybine veikla, tad savo sugebėjimus ir energiją jam nuolat tekdavo dalinti dvejais veiklos barams: tarnybinei, visuomeninei bei kultūrinei veiklai. Tačiau nei viena, nei kita veikla nuo to nenukentėjo, atvirkščiai, taip papildydamos viena kitą, jos sėmėsi įkvėpimo ir energijos.

¹ Andriekus L., „Laimingai atliktas žygis: „Aidams“ persikeliant į Lietuvą“, *Aidai*, 1991, Nr. 4-381(393), p. 254.

² Andriekus L., „Kodėl lietuviai vienuoliai tapo meno entuziastais?“ [Kalba, pasakyta atidarant K. Ž. dailės parodą], 1987-03-27, p. 2, Lietuvos OFM archyvas.

³ *Adomo Galdiko dailės galerija*: [tekstas L. Andriekaus], Brooklynas: Pranciškonų spaustuvė, 1989, p. 10.

⁴ Andriekus L., „Alfonsas Dargis – kubizmo puoselėtojas lietuvių dailėje“ [Kalba, pasakyta, atidarant K. Ž. parodą New Yorke], 1977-10-15, p. 6, Lietuvos OFM archyvas.

⁵ *L. Andriekus letter for Prime Minister of Australia Mr. Gough Whitlam*, September 1, 1974, VDU ISC, f. 1, ap. 1-7, b. 8421-2152.

⁶ Andriekus L., „Mūsų kultūrinės problemos“ [paskaita Bostono Kultūros klube 1965-02-27], Lietuvos OFM archyvas.

⁷ Andriekus L., „Regėjau senovinę Žemaitiją“, *Atmink mane, Rūpintojėli* [Rinkinio „Saulė kryžiuose“ antroji versija], Brooklynas, N. Y.: Pranciškonai, 1985, p. 8.

⁸ Andriekus L., *Kretingoje, Barstyčiuose*: 1993-10-01, Lietuvos OFM archyvas.

⁹ Andriekus L., *Rašytojų susirinkime Vilniuje*: 1993-11-04, Lietuvos OFM archyvas.